

Klik [hier](#) voor het originele artikel (p. 37)

FORMATIEF HANDELEN STIMULEERT HET LEREN

Formatief toetsen of evalueren is voor de meeste leraren tegenwoordig een bekend begrip. Dat was anders in de tijd dat Black en Wiliam hun (beroemde) artikel publiceerden. Het summatieve gebruik, dus toetsen ter beoordeling van leerlingen (zie kader hieronder), was gangbaar. Formatief evalueren, toetsen om het leerproces te sturen en te stimuleren, bleef vooralsnog experimenteel. Black en Wiliam waren de eersten die uitgebreid stilstonden bij de effecten en kenmerken van formatief evalueren. In hun artikel (1998) beschrijven ze wat er nodig is om deze aanpak in de klas succesvol in te zetten.

HET IDEE

De meeste toetsen hebben weinig met leren te maken, zagen Black en Wiliam. Ze vormen eerder het sluitstuk van het leerproces dan de motor ervan. De toets volgt immers altijd nadat een hoofdstuk of lesstofeenheid afgesloten is. Dan kan de leerling er weinig meer aan verbeteren. Bovendien lijken toetsen steeds meer in dienst te staan van externe verantwoording: aan ouders, inspectie of overheid. Zonde, stelden Black en Wiliam. Als je leerlingen al tijdens de rit laat weten hoe ze ervoor staan, kunnen ze immers waar nodig hun leerstrategie aanpassen. Zo help je hen vooruit in plaats van dat je ze afrekent. Black en Wiliam pakten onderzoek in po en vo uit de jaren 1988- 1998 bij elkaar om 2 vragen te beantwoorden:

1. bevordert deze aanpak inderdaad het leren en
2. wat komt er bij kijken?

Daarbij hanteerden ze een ruime definitie van formatief toetsen of beter gezegd formatief handelen (want er komt niet altijd letterlijk een toets aan te pas): dit omvat alle activiteiten van leraren én leerlingen die fungeren als feedback om het leerproces en het lesgeven bij te stellen. Tegenwoordig is de definitie uit hun latere studie, uit 2009, bekender:

[Formatief handelen heeft als doel informatie te geven aan de leraar en leerlingen over de mate waarin zij een leerdoel al wel of niet beheersen, en deze feedback kun je gebruiken om het leerproces waar nodig bij te sturen.](#)

FORMATIEF vs. SUMMATIEF

Vaak hebben mensen het over formatieve en summatieve toetsen. Dat lijkt alsof er 2 soorten toetsen bestaan. Maar dat is niet zo. Het verschil zit 'm niet in de toets, maar in jouw gebruik ervan. Je kunt een en dezelfde toets, zeg meerkeuzevragen, gebruiken om het leren van leerlingen verder te brengen (formatief gebruik) óf om hen te beoordelen (summatief gebruik). Verder is het begrip 'formatief toetsen' ook wat verwarrend, want het omvat veel meer dan alleen toetsen afnemen. Daarom dekt formatief handelen of werken de lading beter. In het Engels is dat eenduidiger, want dat kent 2 verschillende woorden: testing (summatief) en assessment (formatief). Waarbij het er overigens niet eenvoudiger op wordt dat in ons land bij sollicitaties vaak over assessments gesproken wordt, want die zijn wel degelijk bedoeld om potentiële kandidaten te beoordelen.

DE INZICHTEN

Effectieve aanpak Over het antwoord op de 1e vraag kunnen we kort zijn: formatief handelen bevordert het leren van leerlingen en zorgt ervoor dat hun prestaties verbeteren. Het is dus een effectieve aanpak. Of, zoals Black en Wiliam stellen: met formatief handelen liggen betere prestaties van leerlingen binnen handbereik. Maar **wat komt er allemaal kijken bij formatief handelen?**

1 HELDERE LEERDOELEN

Leerlingen moeten weten van er van hen wordt verwacht, zodat ze gericht kunnen werken. Dus moet je heldere leerdoelen stellen en expliciet benoemen. Ook moeten leerlingen weten wanneer ze een leerdoel hebben behaald.

2 VOORTDURENDE FEEDBACK

Kern van formatief handelen is de interactie tussen leraar en leerling over het leerproces. Als leraar verzamel je voortdurend informatie over dat proces. Je stelt vragen tijdens je instructie, om te zien of leerlingen het begrepen hebben. En je voert 1-op-1-gesprekjes met leerlingen over hun werk: je geeft én krijgt voortdurend feedback, waardoor de leerling verder kan en jij je instructie en ondersteuning waar nodig kunt aanpassen. Opmerkingen zijn doorgaans effectievere feedback dan een cijfer, zelfs als je dat cijfer vergezeld laat gaan van opmerkingen. Leerlingen kijken nl. alleen naar dat cijfer. Meer informatie over feedback vind je in het [artikel](#) Met feedback kun je leergedrag sturen.

3 DIFFERENTIATIE

Formatief handelen gaat hand in hand met differentiatie. Iedere leerling heeft immers iets anders nodig. Je stemt je uitleg en ondersteuning daarop af en waar mogelijk ook de opdrachten. Een opdracht moet haalbaar en uitdagend tegelijk zijn, zo kunnen leerlingen telkens hoger klimmen.

4 HOUDING VAN LERAREN

De grondhouding van jou als leerkracht moet zijn dat iedere leerling iets kan leren en dat het bij leren meer draait om inzet dan om intelligentie. Om leerlingen hiervan te overtuigen, is het belangrijk om onderlinge competitie in de klas te vermijden.

Bevorderen dat leerlingen zich richten op het zo goed mogelijk uitvoeren van een taak heeft een bijkomend voordeel: deze leerlingen vragen eerder om hulp dan leerlingen die enkel gericht zijn op het leveren van de beste prestatie. Vergelijk leerlingen niet met elkaar, maar met zichzelf.

5 ACTIEVE ROL VAN LEERLINGEN

Formatief handelen zet leerlingen in beweging. Ze zien het verschil tussen waar ze staan en waar ze naartoe moeten. En dankzij jouw feedback kunnen ze dat gat dichtmaken. Uiteindelijk zal deze aanpak het zelfregulerend leren bevorderen ([artikel](#) Het belang van zelfregulatie). Dat kun je stimuleren door hen ook zichzelf ([artikel](#) Baas over eigen leren) of elkaar ([artikel](#) Leren van elkaar) feedback te laten geven.

IN DE KLAS

De kern van formatief handelen is zicht krijgen en houden op hoe leerlingen werken en presteren, met als doel om hen verder te helpen. Een toets afnemen is daarvoor slechts een van de middelen: door de toets niet pas aan het eind in te zetten, maar juist gedurende het leerproces. Bekijk ook je methodetoetsen eens vanuit dit licht. Geef er overigens niet te veel om; houd het bij maximaal 2xpw per leergebied. Een andere manier is het stellen van vragen, om na te gaan of leerlingen jouw uitleg van de stof of het leerdoel begrepen hebben. Stel niet alleen kennisvragen, maar check ook dieper begrip en inzicht. Om te voorkomen dat telkens dezelfde leerling de hand opsteekt, kun je zelf leerlingen aanwijzen. Doe dat bij voorkeur willekeurig door namen op ijsstokjes of briefjes te schrijven en er bij elke vraag een te pakken. Je kunt ook alle leerlingen laten antwoorden met wisbordjes. Benut de antwoorden om verder te praten over de stof en misverstanden uit de weg te ruimen. Daarnaast zijn [1-op-1-gesprekjes](#) met leerlingen over hun werk belangrijk. Je vraagt hun uit te leggen hoe ze een opdracht hebben aangepakt. Vraag daarbij door, zodat je goed zicht krijgt op wat er goed en fout gaat. Op basis daarvan kun je hen met feedback verder op weg helpen.

- [Dossier](#) Formatief evalueren
- [Bundel](#) Formatief handelen: van instrument naar ontwerp
- [Toolkit](#) formatief toetsen
- [Website](#) SLO Formatief evalueren
- [Artikel](#) Formatief evalueren in je taalles
- 5 fases van formatief evalueren bij [rekenen](#)

